

Behçet Necatigil'in Radyo Oyunu *Evliyâ Çelebi*

Başak Öztürk Bitik*

*Türkoloji Profesörü Semih Tezcan'ın hatırasına saygıyla***

On yedinci yüzyıl Osmanlı dünyasında ömrünü yeni yerler görmeye ve farklı insanlar tanımaya adanmış bir seyyah, geçtiği diyarlardan derlediği bilgileri zihninde ve notlarında usul usul biriktirdi. Evliyâ Çelebi'yi benzersiz kılan onun öğrenme tutkusu ile oluşturduğu bu birikimini, kendi dünya görüşü eşliğinde ve sistematik bir biçimde *Seyahatnâme* adıyla tanınan eserinde yazıya dökmesiydi.

On ciltten oluşan *Seyahatnâme*'yi bir tür tiyatro sahnesine benzetmek mümkündür. Önce dekoruyla mekân gelir. Evliyâ, geçtiği şehirlerin kalelerinden hanlarına, mesire yerlerinden hamamlarına hemen her ayrıntıyı not eder. Ardından içine insanı yerleştirir. Kimi zaman bir ihtiyarın dilinden ilginç bir hikâye aktararak, kimi zaman kendisinin şahit olduğunu belirttiği bir olayı yazıya dökerek yaşamışlık hissini vurgular.

* Doğu Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğretim Üyesi. bbitik@dogus.edu.tr
Yazının gönderim tarihi: 24/11/2017. Yazının kabul tarihi: 04/12/2017.

** Prof. Dr. Semih Tezcan, Almanya'da sunduğu bildirisinin ardından 14 Eylül 2017 günü evine dönerken İstanbul'da, havalimanında kalp krizi geçirerek vefat etti. Beklenmedik ölümü ailesi, yıllarca emek verdiği Türkoloji Dünyası, öğrencileri ve tüm sevenleri için yeri doldurulamayacak bir kayıp ve derin bir sızı yarattı. Bu satırların yazarı, görüşlerini ve eleştirilerini iletmesi dileğiyle 13 Eylül günü Semih Hoca'ya bu metni göndermiş ancak hayatın "zaman, sevgi, ölüm" çerçevesinde verdiği acı dersin dışında, beklediği cevabı alamamıştır ve alamayacaktır.

Evliyâ Çelebi'nin renkli kaleminden çıkan sahneler, asırlar sonra bir başka usta kalem tarafından yeniden yorumlanarak yazılır ve ortaya bir radyo oyunu çıkar. 1966 yılının Aralık ayının son pazar akşamında radyolarını açanlar, şair Behçet Necatigil'in yazdığı yeni bir oyunu dinlemeye başlarlar. Bir kapı tokmağının vurulması ve kapının açılmasıyla birlikte meşhur seyyah Evliyâ Çelebi, radyo oyunu müdâvimlerinin evlerine konuk olur. Necatigil'in *Seyahatnâme*'nin çarpıcı bölümlerinden yaptığı seçkileri şiirsel bir dille oyunlaştırdığı bu serüven haftalar boyunca sürer. Radyo başındakiler de Evliyâ'nın, fırtınalı havadaki gemi kazasından kurtuluşu, karlı bir kış gecesi tipiden sığındığı evin eşkiya yuvası olduğunu anlayarak zekâsı sayesinde evden ganimetle çıkışı gibi çeşitli maceralarına tanık olurlar.

On yedinci yüzyılın Evliyâ Çelebi'sini İstanbul Radyosu dinleyicileriyle buluşturan Behçet Necatigil'in sözcüklerin ve seslerin kullanımına hâkimiyeti, sahip olduğu biricik araç ses olan radyo oyununun sanatsal gücüne de yansımaktadır. Necatigil'in bu eseri, şaşırtıcı bir benzerlikle tıpkı esin kaynağı *Seyahatnâme* gibi gün ışığına çıkmak için bir köşede yıllarca beklemek zorunda kaldı. Evliyâ Çelebi'nin on yedinci yüzyılın son çeyreğinde Kahire'de kaleme aldığı tahmin edilen *Seyahatnâme*, 1742'de İstanbul'a gönderilmiş ve az sayıda kopyası çıkarılan eser bir sahafta Doğu bilimci Hammer tarafından bulunup 1814'te tanıtma yazısı ile duyuruluncaya kadar sessizce beklemişti.¹ Behçet Necatigil'in 1966-1967 yıllarında radyo yayını ile dinleyicilerine ulaşan *Evliyâ Çelebi* adlı oyunu da basılmadığı için unutulmuş, yeniden gün ışığına çıkması, Everest Yayınları'nın eseri 2015'te yayımlamasıyla mümkün olmuştur.

Kitabın Türkoloji profesörü Semih Tezcan'ın sunuş yazısı ile başlaması okura radyo oyunları, Behçet Necatigil ve Evliyâ Çelebi ekseninde bilgi edinerek metne başlama fırsatı sunar. Tezcan, Necatigil'in *Seyahatnâme*'den kendi oyununa pasajlar aktarırken değişiklikler yaptığına dikkat çeker. Evliyâ Çelebi'nin normalden oldukça büyük bir başı olan çocuğun babası ile arasında geçen konuşmaları yazdığı bölümü oyuna aktarırken Necatigil'in metne

¹ Bu süreçle ilgili detaylı bilgi için; Tezcan, N. (2011). "Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nin Hammer-Purgstall Tarafından Bilim Dünyasına Tanıtılması Hakkında". *Evliyâ Çelebi Konuşmaları/Yazılar*. (s.268-274). İstanbul: YKY.

müdahalesini tespit eden Tezcan, “duygulu Behçet Hoca, seyyâhın lâtife olarak söylediği bir sözü incitici buluyor, Evliyâ’ya çocuğun babasından özür diletiyor” ifadesini kullanır (Necatigil, 2015, s.11). Bu tespit, kurmaca unsurlar içeren *Seyahatnâme* metninden doğan radyo oyunu *Evlîyâ Çelebi*’nin de kurmaca açısından incelenmesinin faydalı olacağına işaret eder.

Radyo oyunları, dinleyicilerden sadece işitme duyularını kullanarak ve hayal gücünün yardımıyla anlatılan hikâyeyi takip etmelerini bekler. Bunun için diyaloglar kadar efekt ve akustik kullanımı da anlatının diğer öğeleri olarak önemlidir. Oyunun metnini yazarken bu unsurlara dikkat ettiği belli olan Behçet Necatigil, radyo oyunlarını şiire yakın bir tür olarak gördüğünü ifade eder. Tiyatronun dekor, kostüm, ışık gibi olanaklarından uzakta, yalnızca bir mikrofon aracılığıyla sesler, efektler ile dinleyicinin hayal gücüne hitap ettiğini ve “yazarından, oyuncusundan, dinleyicisinden incelmış bir zevk ve saygı” beklediğini düşünür.² Oyunun diyaloglarındaki akıcılık ve şiirsellik sadece Behçet Necatigil’in şair kimliğinden değil, radyo oyunlarına edebî bir tür olarak verdiği özel önemden de kaynaklanır.

Necatigil, Evliyâ Çelebi’nin ilk seyahatinde Bursa şehrine gitmek üzere Haliç’ten yola çıkışına yer verirken efekt için “martı çığlıkları”, “kürek ve su şıptıkları”, “seren, demir takırtıları” gibi notlar düşer (s.25). Dinleyici de bu sesler eşliğinde Evliyâ Çelebi ile birlikte Eminönü’nden yola çıkar. Mudanya iskelesinden atlarla Bursa’ya geçerken de “at kişnemeleri”, “gürültüler”, “uzaklaşan nal sesleri” diyaloglar arasına serpiştirilir (s.27). Sesin kendisi kadar, azalması ve yitimi de metinde sıkça vurgulanır: “rahvan nal sesleri yavaş yavaş uzaklaşır” (s.28), “sesler erir, kısa bir sessizlik [olur]” (s.36), “göç borularının yankıları uzaklaşır” (s.134), “sesler yavaş yavaş kesilir” (s.157). Bu sayede sahne geçişleri dinleyici için anlaşılır kılınırken dramatik etki de sağlanmaktadır. Necatigil’in 1960’lı yıllarda radyo oyunlarına efekt hazırlayan ekibin kısıtlı olanaklarını göz önünde bulundurduğu anlaşılır. Örneğin padişahın ferman yazdırdığı sahne için “mümkünse kâğıtta kamış, kalem cızırtıları!” notunu düşüştüğü görülür (s.288).

² Necatigil’in radyo oyunları hakkındaki görüşleriyle ilgili daha fazla bilgi için; Necatigil, B. (2006). “50. Yıldönümünde Dünya Radyo Oyunu Yazarlığı”, *Düzyazılar 1*. Ali Tanyeri ve Hilmi Yavuz (Haz.). (s.283). İstanbul: YKY.

Evlîyâ Çelebi, *Seyahatnâme*'nin anlatı zamanında geriye dönüşlere sıklıkla başvurur. Bir mekânı anlatırken geçmişe giderek yıllar öncesine dair bir anıyı, anekdotu araya serpiştirir. Necatigil bu anlatıları diyaloglara dökerken akustığın gücüne başvurur. Örneğin Evliyânın, “Şefaât ya Resûlullah” yerine heyecandan “Seyâhat ya Resûlullah” dediği meşhur rüyasını görmesini ve bu rüyayı yorumlamak için Kasımpaşa Mevlevîhânesi Şeyhî'ne gitmesini zamanda geri dönüşle anlatışı gibi Necatigil de buradaki diyalogu “akustik değişir” ve “akustik eski hâline döner” notlarıyla verir (s.22). Bu şekilde hem dinleyicinin oyunda zaman ve mekân değişimi gerçekleştiğini algılamasına yardımcı olmakta hem de değişen akustik sayesinde oyunda monotonluğu kırmaktadır. Berber dükkânı önündeki sahne “çarşı pazar akustığı” (s.84), nehir kenarındaki konuşmalar “su şırıltıları” (s.309), mağara içindeki diyaloglar “boğuk, yankılı akustik” (s.341) gibi notların ardından gelir ve oyunun atmosferi canlandırılır.

Radyo oyunu serisindeki “Van Mağaraları” başlıklı bölüm, Necatigil'in *Seyahatnâme*'de sadece tasvir ve düz anlatı ile aktarılan bilgileri akıcı diyaloglara dökmesiyle öne çıkar. Eserin bütününden Evliyâ Çelebi'nin mizahî üslubunu yakalayan Necatigil, Evliyâ ile Gürcü kölesi arasında geçen eğlenceli bir sahne kurgular. Evliyânın mağaralarda “sirke ve bal ve peynir ve zeytun ve zeytun yağı, hatta şarâb-ı bî-hicâb dahi vardır kim müsâlahâ³ için yahûd mahsûr olan keferre re'âyâ vü berâyâ için hamr dahi vardır” (IV.251a) şeklindeki ifadesi Necatigil oyununda şu şekilde yer alır:

Evlîyâ Çelebi: Bak! Bu mağaradaki havzlarda sirke, bal, peynir, zeytun yağı, hatta şarâb-ı bî-hicâb var.

Gürcü Köle: Şarap neden var?

Evlîyâ Çelebi: Şaraptan ilaç ederler veya mahsur olan Hristiyanlara riâyet için verirler. Şarabı ne koklarsın, zındık, yürü! (s.345)

³ *Seyahatnâme*'nin transkripsiyonunda bu sözcük sehven “müsâlahâ” (barışma) olarak okunmuştur. (Evlîyâ Çelebi. (2001). *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 305 numaralı Yazmanın Transkripsiyonu 4. Kitap*. Yücel Dağlı ve Seyit Ali Kahraman (Haz.). (s.112). İstanbul: YKY.) Yazma metinde ise “ilaç yapma” anlamındaki “muâlece” sözcüğü yer almaktadır (IV.251a). Necatigil'in “ilaç ederler” ifadesi orijinal metindeki anlamı vermekte ve radyo oyununu yazarken kullandığı *Seyahatnâme* metninin hangi nüsha olduğunu araştırmamızın önemini de işaret etmektedir.

Necatigil'in "Şarabı ne koklarsın, zındık, yürü!" şeklindeki eklemesi, *Seyahatnâme*'ye aşına olanlar için Evliyâ Çelebi'nin kendi kaleminden çıkmış gibi durmaktadır. "Hristiyanlara riâyet için verirler" ifadesinin de Necatigil'in yaptığı bir ekleme olduğu görülür.

Necatigil, 10 ciltten oluşan *Seyahatnâme*'nin sadece 2,3,4 ve 5. ciltlerinden alıntı yapmıştır.⁴ İstanbul'u içeren 1.cildi atlaması ilgi çekici bir noktadır. Hem İstanbul'u tanıtan hem de Evliyâ Çelebi'nin çocukluğuna ve gençliğine dair renkli anekdotlar içeren bu cildin önemli kısmı İstanbul'un tarihine ve Osmanlı padişahlarına ayrılmıştır. Evliyâ Çelebi, IV. Murad'la bizzat konuştuğunu detaylarıyla birlikte sayfalar boyunca *Seyahatnâme*'ye not düşmüştür. Oysa Necatigil'in kendi eserinde üç sahne haricinde, padişahların olduğu anlatılara yer vermemesi dikkat çeker. Radyo oyunlarında sadece üç sahnede bir padişahın repliği ile metinde rol aldığı görülür.

İlkinde IV. Mehmed, Melek Ahmed Paşa'ya veziriazamlık görevini ihsan etmektedir. Necatigil, *Seyahatnâme* metninden padişahın kimsenin telkini ve iltiması olmadan, kendi kararıyla buna karar verdiğini buyurduğu cümlesini alıntılar (s.240). *Seyahatnâme*'de IV. Mehmed Dönemi anlatılarında, paşalar arasındaki yoğun iktidar savaşında Padişah'ın gölgede kalması dikkat çeker. Aynı şekilde Necatigil de radyo oyununda padişahlardan çok paşalara ve Celâlîlere yer verir. "Bursa Gezisi", "Karadeniz Yolculuğu", "Van Mağaraları" başlıklı bölümler dışındaki tüm oyunlarda paşalara, iktidar savaşlarına ya da Celâlî isyanları ile ilgili unsurlara rastlamak mümkündür.

IV. Mehmed ikinci olarak "o tarihlerde 15-16 yaşlarında" notu düşülerek oyunun kişileri arasında yer alır. Genç padişah tahttadır ve Evliyâ Çelebi'nin çok sevdiği Melek Ahmed Paşa'sını, İpşir Paşa'nın kışkırtmasıyla kar kıyamet dinlemeden Van'a göndermektedir. Bu anlatıdaki diyalogların çoğunun *Seyahatnâme*'den kısaltılarak alındığı görülür (s.283-288). Radyo oyununda padişahın ferman buyurmadan önceki repliği şu şekilde aktarılır:

Dördüncü Mehmet: (Hafif güler) Kazıyye malûm! Tez divit ve kalem getirin!

⁴ Radyo oyunu için *Seyahatnâme*'den seçilen metinlerle ilgili kapsamlı bir inceleme için; Tezcan, N. (2016). "Behçet Necatigil'in Evliya Çelebi'den Uyarladığı Radyo Oyunları ve Osmanlıda Siyaset". *Toplumsal Tarih*, 268, 30-39.

17. yüzyıl *Seyahatnâme* metninde Evliyâ Çelebi ise şu satırı yazmıştır:

Hemân saâdetlü padişah, kaziiye malûm deyüp tebessüm idip ‘Tiz devât ve kalem getirin’ dedi. (IV.183b)

Evliyâ Çelebi’nin eserinde karakterlerini konuşturmadaki ustalığı ve metninin akıcılığı asırlar sonra bir radyo oyununda dahi bu cümlelerinin benzer şekilde kullanılabilmesini sağlamaktadır.

Üçüncü sahnede bu sefer IV. Murad’ın sesi duyulur. Melek Ahmed Paşa’nın rüyasına giren padişah “yankılı bir ses ile uzaktan” Paşa’yla konuşur ve sahneden çekilir (s.282). Necatigil, *Seyahatnâme*’nin önemli kurmaca unsurlarından olan rüya metinlerinden birine oyununda yer vererek Evliyâ Çelebi’nin eserine dinleyiciyi bir adım daha yaklaştırır.

Radyo oyunlarında uzun monologlar ya da tasvirler yerine kısa diyalogların olması dinleyicinin anlatıyı kolay takip edebilmesi açısından gereklidir. Necatigil, Evliyâ Çelebi’nin kimi zaman bir paragrafı bulan renkli ama uzun anlatılarını cümle cümle karakterlere dağıtarak bu sorunu aşar. Bu bağlamda “Evliyâ Çelebi Kâğıthâne’de” başlığını taşıyan bölüm diyalog tekniği ile olay aktarımının başarılı bir örneği olarak incelenebilir. Evliyâ Çelebi, Melek Ahmed Paşa ile birlikte bulunduğu Rumeli eyaletinden İstanbul’a dönmüştür. İsmi vermediği “yârân-ı safâdan”, “yâr-ı vefâdâr” olarak bahsettiği arkadaşından Kâğıthane’de düzenlenen şenliklerin ününü iştir ve “yâr-ı gâr-ı münasiblerinden beş altı ağa” ile bu şenliğe katılır. Kandiller, mumlar, fasıllar, havai fişekler, hokkabazlarla dopdolu bu şenlikleri uzun uzun tasvir eder. Necatigil ise bu uzun anlatıları Evliyâ Çelebi’nin arkadaşları Ahmed Çelebi ve Vefa Çelebi’ye söyleterek metni dinleyici için kolaylaştırır.

Seyahatnâme

Kâğızhâne nehrinin sâhilinde dı-
raht-ı çınar sâyesinde meks edüp
gice ve gündüz sohbet-i hâssa
başlayup gûyâ her şeb u rûz Hü-
seyin-i Baykara zevki ederdik.
Mâh-ı Recebû'l-müreccebin gur-
resinden tâ şehr-i Ramazânu'l-
mübârekin hilâli nümâyân olun-
ca... (III.172b)

Evliyâ Çelebi

Ahmed Çelebi: Kâğıthâne dere-
sinin kenarında... Çınar ağacı
gölgesinde

Vefa Çelebi: Gece gündüz soh-
bet-i hâs...

Ahmed Çelebi: Hüseyin Baykara
fasılları...Receb başlarından Ra-
mazan hilâli görününceye dek...
(s.236)

Kesik ifadelerin birbirini tamamladığı, yukarıda yer verilen di-
yaloglar hem Evliyâ Çelebi'nin anlatımındaki ana noktaları vurgular
hem de radyo başındaki dinleyicinin anlatıyı daha rahat takip etme-
sini sağlar.

Necatigil'in *Seyahatnâme* metninde farklılaştırdığı noktalardan
bir diğeri, zaman içerisinde toplumda değişen ortak kültürel bilgi-
lerle ilgilidir. Evliyâ Çelebi, Sadrazam Derviş Mehmed Paşa'nın at
sütü içip semiz at eti ve Çerkez pastası yediği için hasta olduğunu
yazar. Necatigil ise ortak kültürel bellekte yer alan at eti ve kımıza
yer verse de, daha az kişi tarafından bilinen Çerkez pastasını⁵ metne
aktarmaz. Necatigil'in bu gibi düzenlemeleri, dinleyicinin metinde-
ki deneyimden uzak kalmayıp metinle ortaklık kurmasına dair bir
çaba olarak yorumlanabilir.

İstanbul'un mesire yerlerini sıralayan Evliyâ Çelebi'nin Eyüp,
Beykoz, Kanlıca, Hisar şeklinde uzayıp giden listesini birebir alın-
tılarken Necatigil'in sadece Sarıkadı'ya yer vermediği dikkat çeker.
Osmanlı Dönemi'nde mesire yeri olan Sarıkadı'nın [günümüzde
Sarıgazi, Ümraniye] 1970'li yıllarda kırsaldan gelen göçle birlikte
sosyokültürel yapısının değiştiği bilgisi⁶ bu yerin mesire olarak po-
pülerliğini yitirdiğini düşünmeyi olanaklı kılar. Aynı şekilde Evliyâ
Çelebi'nin, şenliklerde ayı, maymun, keçi, eşek ve köpek oynatıcıla-

⁵ “pasta, pasda: darı lâpası”, Dankoff, R. (2004). *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi Okuma Sö-
lûğü*. Semih Tezcan (Çev.). İstanbul: Türk Dilleri Araştırma Enstitüsü.

⁶ Sarıkadı hakkındaki bilgi için; <http://www.sancaktepe.istanbul/tr/sancaktepe-tarihi>

rının yer aldığı anlatısından Necatigil'in bir tek keçiyi çıkardığı göze çarpar (s.237). 17. yüzyıl İstanbul'unda keçi dâhil neredeyse her türlü hayvanın gösterilerde kullanıldığı bilgisi *Seyahatnâme*'den farklı kaynaklarda da yer alır. 1720 yılında III. Ahmed'in şehzadelerinin sünnet şenliklerinin anlatıldığı *Surnâme*'nin minyatürlerini hazırlayan Levnî, ayı oynatıcısının ayısı ile güreşinin hemen yanında bir keçiye binen maymun ve sırığın tepesinde dört ayağını birleştirerek düşmeden duran keçiyi oynatıcısı ile birlikte resmetmiştir (Atıl, 1999, s.194). Necatigil, 1960'lı yılların dinleyicisi için keçi oynatıcılığının somut bir karşılığı olmadığını düşünmüş olabilir. Öte yandan “keçi” sözcüğünün sert sessizleriyle telaffuzunun radyo mikrofonlarında patlayacağını şair kulağı hassasiyetiyle sezerek bu sözcüğe yer vermemeyi tercih etmesi ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır.

Behçet Necatigil'in radyo oyunu *Evlîyâ Çelebi* sadece okur için keyifle okunan bir metin değil aynı zamanda pek çok açıdan incelenmeyi bekleyen edebî bir eserdir. *Seyahatnâme*'nin hangi kısımlarını aktarmayı tercih ettiğinden sözcük seçimine, kendi yaptığı eklemelerden kurguya geniş bir yelpazede analiz edilmesiyle kültür tarihi ve edebiyat araştırmaları açısından önemli sonuçlar elde edileceği muhakkaktır. Semih Tezcan'ın sunuş yazısında dikkat çektiği gibi Necatigil'in yaşadığı dönemde *Seyahatnâme*'nin “orijinaline uygun, bilimsel yöntemlerle hazırlanmış, sansürlenmemiş güvenilir bir yayını” yoktu ve varolan yayınlarda da yanlış okumalar söz konusuydu (s.11). Bu nedenle Necatigil'in kullandığı metindeki yanlışlıklar radyo oyununa da yansımıştır. Örneğin *Seyahatnâme*'de padişah IV. Mehmed, Melek Ahmed Paşa'ya “Mısır ve Bağdat” derken oyunda bu ifade “Mısır ve Buğdan” olarak yazılmıştır (s.288). Bunun yanı sıra *Seyahatnâme*'deki “Hâsodabaşı Rûm Hasan Ağa” (III,173b), radyo oyununda yalnızca hasodabaşı Hasan Ağa olarak geçer (s.240). Necatigil'in eserin hangi yayınına ya da yayınlarını kullandığından yola çıkarak “Rûm” ifadesinin oyunun yazım ve yayım aşamasının hangi noktasında çıkarıldığının izini sürmek de mümkündür.

Son oyunun son repliği Evliyâ Çelebi'ye aittir. Necatigil bu son repliğin dramatik etkisini yükseltmek için “sesi yankılıdır” notunu düşer repliğin başına. Hem *Seyahatnâme* metni içerisinde hem de geçtiği güzergâhlardaki cami, türbe gibi mimarî eserlerin duvarları-

na, yaşlı ve ulu ağaçların dallarına⁷ Evliyâ'nın sık sık yazdığı şu isteğini vurgulayarak oyunu bitirir: "Nice bin yıl sonra dahî yazdıklarım çizdiklerim okuyup dinleyenlerden ve hakirin ruhuna rızaen-lillah el-Fâtîha!..."

KAYNAKÇA

Atıl, E. (1999). *Levni ve Surname: Bir Osmanlı Şenliğinin Öyküsü*. İstanbul: Koçbank.

Dankoff, R. (2004). *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi Okuma Sözlüğü*. Semih Tezcan (Çev.). İstanbul: Türk Dilleri Araştırma Enstitüsü.

Evliyâ Çelebi. (1999). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 305 numaralı Yazmanın Transkripsiyonu 3. Kitap*. Yücel Dağlı ve Seyit Ali Kahraman (Haz.). İstanbul: YKY.

_____. (2001). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 305 numaralı Yazmanın Transkripsiyonu 4. Kitap*. Yücel Dağlı ve Seyit Ali Kahraman (Haz.). İstanbul: YKY.

Necatigil, B. (2006). "50. Yıldönümünde Dünya Radyo Oyunu Yazarı", *Düzyazılar I*. Ali Tanyeri ve Hilmi Yavuz (Haz.). (s.283). İstanbul: YKY.

_____. (2015). *Evliyâ Çelebi*. İstanbul: Everest.

Tezcan, N. (2011). "Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi'nin Hammer-Purgstall Tarafından Bilim Dünyasına Tanıtılması Hakkında". *Evliyâ Çelebi Konuşmaları/Yazılar*. (s.268-274). İstanbul: YKY.

_____. (2016). "Behçet Necatigil'in Evliya Çelebi'den Uyarladığı Radyo Oyunları ve Osmanlı'da Siyaset". *Toplumsal Tarih*, 268, 30-39.

Tütüncü, M. (2009). "Seyahatnâme'de Kitabeler ve Evliyâ'nın Hattât ve Hakkâklığı Hakkında". *Çağın Sıradışı Yazarı Evliyâ Çelebi*. Nuran Tezcan (Haz.). (s.397-412). İstanbul: YKY.

⁷ Evliyâ Çelebi'nin bu yazıları hakkında daha fazla bilgi için; Tütüncü, M. (2009). "Seyahatnâme'de Kitabeler ve Evliyâ'nın Hattât ve Hakkâklığı Hakkında". *Çağın Sıradışı Yazarı Evliyâ Çelebi*. Nuran Tezcan (Haz.). (s.397-412). İstanbul: YKY.